

Spražené edice: Leskov – práce o Gorkém

Ivo Pospíšil (Brno)

N. S. Leskov: *Čortovy kukly*. *Izdaniye podgotovila Alla A. Šelajeva*. Sankt-Petěrburg: „Nauka“, 2015. 362 s. ISBN 978-5-02-038236-7.

Jaroslav Burian: *Stanovlenije i razvitije žanra romana v tvorčestve Maksima Gořkogo*. *Monografija*. *Perevod s češského A. S. Matvejevoj*. Nižnij Novgorod: Izdatelstvo Nižegorodskogo universiteta, 2017. 214 s. ISBN 978-5-91326-385-8.

Edice zpravidla nebývají pokládány za plnohodnotnou vědeckou práci, a to je nesprávné. Ve své nejkvalitnější podobě je to špičkový vědecký výkon, ale málokdy je slyšet, že by se za tyto edice udělovaly vědecké nebo vědeckopedagogické hodnosti, snad s výjimkou starších období – starověku nebo středověku, případně raného novověku. Rusové mají k edicím blízko; ostatně samo „textologie“, již Poláci říkají „umění vydávat“ (sztuka edytorska) je v tomto významu ruského původu, byť je to, jak patrně, tradiční kompozitum greko-latinské; světově proslulý ruský medievista D. S. Lichačov je autorem její učebnice (jedna z novějších reedic je z roku 2006 a vyšla v nakladatelství Nauka, má víc než 700 stran; jeho první textologická črta je z roku 1962, potom měla různé materiálové varianty, „Ameriku objevil“ zpozdilý český překlad – až z roku 2015). Leskovův román *Čertovská kvůka* (*Čortovy kukly*, 1890) patří k jeho pozdnímu dílu a řadí se k jinému nedokončenému románu *Přelet sokola* (*Sokolij perelět*, 1883). *Přelet sokola* zůstal ve fragmentech; Leskov přestal totiž do časopisu, který román vydával, dodávat další text údajně z ideových důvodů. Pravou příčinou byla však spíše jeho úporná až křečovitá snaha vytvořit – po mnoha nezdarech – konečně dramatický román balzakovského typu – to se Leskovovi nikdy nepodařilo. Z jeho antinihilistických románů je mu nejbližší hned ten první, a to *Není kam jít* (*Nekuda*, 1864) – podstatně méně úspěšné byly romány *Oklamání* (*Obojděnnije*, 1865) a *Na nože* (*Na nožach*, 1871). Již v románu *Nekuda* se mu však text rozkládá na části v podstatě kronikového typu, jež potom rozvíjí ve svých třech „historických kronikách“, zejména v románové

kronice *Soborjane* (1872, Duchovenstvo sborového chrámu, čes. 1903, přel. A. G. Stin/A. A. Vrzal, jiný název *Služebníci chrámu* – autor Roman Mrázek), ještě dříve ve fragmentech kroniky *Staré roky v Plodomasově* (*Staryje gody v sele Plodomasove*, 1869) a *Zchudlý rod* (*Zachudalýj rod*, 1874, čes. jako *Soumrak knížecího rodu*, 1983, přel. Naděžda Slabihoudová). *Přelet sokola* a potom *Čortovy kukly* jsou posledním pokusem autora o vytvoření mainstreamového evropského románu, ale dopadlo to zcela jinak. Román vychází ze životního příběhu ruského malíře, původem baltského Němce Karla Brjullova, který se podepsal i na životě V. A. Žukovského a T. H. Ševčenka – v dobrém slova smyslu: místo k románu dochází Leskov nakonec k lineární povídce s heterogenní stavbou (*Glavy iz neokončennogo romana*). To jsem ostatně popsal v knížce *Proti proudu* (*Studie o N. S. Leskovovi*, Brno, 1992). Autorka nové edice vycházela z několika textových variant úvodních kapitol, pečlivě je komentovala, vyložila, doplnila jmenným rejstříkem, třicet stran má její výklad tvůrčí geneze díla. V leskovovské textologii měla Alla Šelajevová předchůdkyni, o níž při prezentaci své edice na leskovovském kolokviu v Brně v září 2017 nevěděla: je to práce německé slavistky Ingeborg Gollertové, která analyzovala genezi textu klíčového románu *Soborjane* (N. S. Leskovs Romanchronik „Die Klerisee“, Berlin, 1969). Obě textologické práce – jedna teoretická i praktická, druhá spíše teoretická a historická – zkoumají dva klíčové momenty na Leskovově tvůrčí cestě: *Soborjane* se týkají prvního zvratu, *Čortovy kukly* spíše labutí písně jeho románového úsilí. Nad Leskovovým dílem textologicky svítá.

Uvedení slova „spřažené“ z titulu recenze má své důvody. Leskov bývá spojován právě s Gorkým, také autodidaktem, jenž Leskova snad právě proto, ale i z jiných příčin miloval a postavil ho ve svých přednáškách na Capri – původně outsidersa – do centra ruské literatury. Český rusista doc. Jaroslav Burian umírá roku 1980 jako lektor českého jazyka na pařížské Sorbonně. Jeho habilitace o Gorkého románovém díle napsaná původně česky (ruská byla jeho kandidátská disertace o románu *Život Klíma Samgína* obhájená na Lomonosovově univerzitě v Moskvě) vychází nyní rusky péčí univerzity v Nižním Novgorodě s úvodní statí ruského bohemisty Stanislava Rylova, znalkyně díla Maxima Gorkého Mariany Urtminceové a autora této recenze. J. Burian anticipoval nové přístupy ke Gorkému,

ukázal na jeho vazby – byť rozporné – na ruskou modernu (stříbrný věk), na díla, která spojují Gorkého s Leskovem a tradicí ruského románu (okurovský cyklus), a docenil jeho obřímí pokus o románovou fresku jako ideovou konkurenci románu Dostojevského *Bratři Karamazovovi* (*Život Klíma Samgína*). Jeho práce se opírá o novodobé teorie románu, západní i tehdejší sovětské, vychází však také z české komparatistické školy (byl žákem F. Wollmana) a projevuje známé zření k morfologii literárního artefaktu. Pro Rusy může být jeho habilitace v jistém smyslu objevná, neboť ukazuje, že dílo M. Gorkého nemusí být nyní mrtvé, že životem v čase nabývá nových významů, jak to kdysi dosvědčila i dávná česká diskuse na stránkách časopisu *Tvorba* (1986).

prof. PhDr. Ivo Pospíšil, DrSc.

Ústav slavistiky

Filozofická fakulta, Masarykova univerzita

Arna Nováka 1, 602 00 Brno, Česká republika

ivo.pospisil@phil.muni.cz